

ВДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Доброскока Андрія Юрійовича

«Кримінологічна характеристика та запобігання вандалізму в Україні»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
(за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право)

Вивчення змісту дисертації, автореферату дисертації та наукових праць Доброскока Андрія Юрійовича дає підстави зробити висновок про актуальність обраної теми, достатній ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень та висновків, що виносяться на захист, їх практичну значущість, а також про глибокий аналіз питань, пов'язаних із запобіганням вандалізму в Україні.

Обрана дисертантом тема для дослідження є дійсно актуальною і торкається широкого кола питань кримінології та кримінального права. Звісно, деструктивна поведінка завжди була й залишається невід'ємною складовою суспільного розвитку. У тих чи інших формах вона супроводжувала людство на всіх етапах його становлення, визначаючи основний вектор розвитку як моральних принципів, так і правових засобів, необхідних для їх захисту. І якщо донедавна особливе занепокоєння викликала активізація різноманітних соціально негативних явищ, пов'язаних з порушенням громадського спокою, насильством і жорстокістю, то останніми роками дедалі більшого поширення набули такі небезпечні вияви антигромадської поведінки, як вандалізм, наруга над могилами й інші посягання на суспільну мораль і духовні цінності.

Як справедливо з даного приводу зазначає автор, «збільшення кількості актів вандалістичної поведінки, посилення рівня агресивності й жорстокості їх учинення, безглуздість і невмотивованість більшості з них, ігнорування проблеми вандалізму як з боку законодавця, так і з боку правоохоронних органів, а отже, безкарність основної маси вандалів, закономірно викликає обурення в законослухняних громадян. Саме тому в засобах масової інформації набувають популярності заклики щодо посилення засобів захисту

суспільної моралі у сфері шанобливого ставлення до культурних і матеріальних цінностей, державної та колективної власності, місць поховань та меморіальних пам'яток» (С.28). Водночас, такі заклики на даний час залишаються без належної уваги, свідченням чого є надзвичайно низька нормотворча активність з даного питання як з боку вищого законодавчого органу – Верховної Ради України, так і з боку інших суб'єктів нормотворчості – Кабінету Міністрів України та, передусім, Міністерства внутрішніх справ України.

Викладене обумовлює необхідність активізації наукових досліджень, спрямованих на розробку наукових положень та практичних рекомендацій з удосконалення діяльності правоохоронних органів у сфері запобігання вандалізму. Саме на вирішення цього завдання і спрямоване дане дисертаційне дослідження, що свідчить про його підвищену актуальність та практичну значимість.

Крім того, сам автор, на мій погляд, досить вдало визначає актуальність теми дослідження, по-перше, вказівкою на явно недосконалу нормативно-правову базу діяльності правоохоронних органів щодо запобігання вандалізму, по-друге, обґрунтуванням причин такого стану речей, по-третє, формулюванням мети дослідження, яка полягає у тому, щоб на основі аналізу наукових поглядів, узагальнення положень національного законодавства, практики роботи правоохоронних органів і позитивного зарубіжного досвіду здійснити комплексну кримінологічну характеристику вандалізму, на основі чого сформулювати теоретичні висновки й науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на підвищення ефективності заходів щодо його запобігання.

Про актуальність обраного напряму дисертаційного дослідження може свідчити також те, що він належить до числа пріоритетних у галузі удосконалення кримінального права, а також підвищення ефективності профілактичної діяльності правоохоронних органів. Крім того, робота безпосередньо спрямована на подальшу реалізацію положень законів України «Про захист суспільної моралі», «Про культуру», «Про охорону

культурної спадщини», «Про поховання та похоронну справу», а також Рекомендацій парламентських слухань на тему «Стан, проблеми та перспективи охорони культурної спадщини в Україні».

Таким чином, викладене вище свідчить, що обрана автором тема для дослідження і поставлена мета присвячені дійсно актуальній проблемі, вирішення якої допоможе знайти правильний підхід при удосконаленні національного законодавства у сфері запобігання та протидії злочинам вандалізму спрямованості і приведення його до вимог міжнародних стандартів.

Наукова новизна отриманих дисертантом результатів полягає у тому, що робота дійсно є одним із перших в українській кримінологічній науці комплексним науковим дослідженням, у якому надано кримінологічну характеристику вандалізму, визначено детермінанти вчинення злочинів вандалізму спрямованості, а також здійснено спробу обґрунтувати найбільш перспективні шляхи підвищення ефективності механізму запобігання таким злочинам. Вона також визначається сучасною постановкою проблеми, виявленням та дослідженням нових ідей та тенденцій розвитку відносин у сфері превентивної діяльності поліції, а також охорони національної, історичної, культурної спадщини.

Аналіз рецензованої дисертації дозволяє стверджувати, що в результаті проведеного дослідження автор досягнув визначеної мети та дав відповіді на поставлені завдання. При цьому сформульовані висновки та пропозиції є достатньо аргументовані та оригінальні, відповідають вимогам сьогодення та можуть бути застосовані на практиці.

Зокрема, не можна не погодитись із твердженням автора про те, що на сьогодні наріла потреба «формування цілеспрямованої державної політики протидії злочинам вандалізму спрямованості; розробка на загальнодержавному рівні комплексних програм профілактики вандалізму; вжиття заходів забезпечення реалізації зазначених програм на місцях» (с. 204). Корисним є те, що дисертант не просто наголошує на необхідності розробки та ухвалення подібної програми, але й формулює

конкретні пропозиції щодо її структури та змісту (с. 215-216). Відразу ж слід відмітити, що знайомство із цими пропозиціями дає підстави зробити висновок про наукову обґрунтованість положень, на яких вони базуються, а також про їх важливу практичну значимість.

Досить цікавим та таким, що відповідає вимогам сьогодення, є аналіз автором положень Кримінального кодексу України, якими встановлена кримінальна відповідальність за акти вандалізму. В результаті проведеного аналізу дисертант доходить висновку про доцільність доповнення Кримінального кодексу України новою статтею «Стаття 297-1. Вандалізм» (с. 121). Позитивним є те, що зроблені автором висновки та сформульовані пропозиції не є голослівними, а базуються на ґрунтовному аналізі чинного законодавства та підкріплені результатами проведеного опитування (с. 217). Більше того, автор не просто акцентує увагу на необхідності встановлення кримінальної відповідальності за вандалізм, але й формулює авторські пропозиції щодо вирішення цієї проблеми.

Також з позитивного боку слід відмітити розроблені автором пропозиції, спрямовані на удосконалення діяльності правоохоронних органів у сфері протидії та профілактики вандалізму. Дійсно, як зазначає сам дисертант, на сьогодні однією з основних правових детермінант вандалізму є «відсутність на загальнодержавному рівні комплексних програм підвищення рівня толерантності в суспільстві, підвищення рівня суспільної моралі та духовності, а також протидії злочинам вандалізму спрямованості» (с. 184). З метою усунення цього недоліку дисертант пропонує розробити та впровадити в життя «Державну програму запобігання вандалізму» (с. 216). Корисним є те, що дисертант, по-перше, не просто акцентує увагу на існуванні зазначеної проблеми, а обґрунтовує досить цікаві пропозиції щодо її подолання; по-друге, такі пропозиції мають комплексний характер а їх обґрунтування доповнюється в кожному розділі дисертації; і по-третє, вони викладені простою та доступною мовою, що значно полегшує їх сприйняття та впровадження в практичну діяльність.

З аналізу дисертації видно, що автор достатньо велику увагу приділив понятійно-категоріальному апарату, зокрема, тим поняттям, які потребують належного уточнення в законодавстві та в юридичній літературі. Насамперед, уточнюються такі поняття, як «вандалізм» (с. 52), «злочини вандалізму» (с. 114-115), «запобігання вандалізму» (с. 202), «загальносоціальна профілактика вандалізму» (с. 203), «спеціальна профілактика вандалізму» (с. 215), «індивідуальна профілактика вандалізму» (с. 234), «методи переконання», «методи примусу» (с. 236). При цьому автор не просто формулює власне визначення того чи іншого поняття, а робить це на основі глибокого аналізу та критики уже наявних визначень, що підвищує наукову цінність зроблених ним висновків.

Таким чином, з урахуванням зазначеного можна стверджувати, що новизна дисертації виявляється як у самому підході до досліджуваних проблем, так і у запропонованому розв'язанні конкретних питань.

Обґрунтованість наукових положень дисертації та достовірність одержаних результатів підтверджена теоретичною та методологічною базою дослідження, критичним аналізом та узагальненням праць вітчизняних та зарубіжних вчених, комплексним аналізом законодавства та міжнародної практики у цій сфері.

У першу чергу, з позитивного боку слід відмітити надзвичайно чітко та правильно визначення автором роботи об'єкта та предмета дослідження, що, на жаль, сьогодні не часто зустрічається в наукових роботах такого рівня (с. 20). У свою чергу, правильне розуміння об'єкта та предмета дослідження дозволило автору зробити свою наукову ідею цілісною, обґрунтованою та донести до наукової громадськості власні ідеї та пропозиції, а також уникнути формалізму і зробити дисертацію реальним внеском в кримінологічну науку.

Крім того, під час дослідження було використано широкий спектр як загальних, так і спеціальних методів і прийомів наукового пізнання, застосування яких дозволило всебічно проаналізувати об'єкт дослідження, а саме: діалектичний, узагальнення, абстрагування, аналіз, синтез, порівняння,

делдукція, індукція, моделювання, сходження від абстрактного до конкретного, системний, структурно-діяльнісний підхід, системно-структурний, структурно-функціональний, логіко-семантичний, порівняльно-правовий, історико-правовий, статистичні та соціологічні методи, а також методи класифікації та групування, документального та логічного аналізу, моделювання та прогнозування тощо (с. 21-22). Усі ці методи автор застосовував у взаємозв'язку та взаємодії, відповідно до поставленої мети та завдань, об'єкта та предмета дослідження.

Дане наукове дослідження містить глибокий аналіз досягнень авторів, які вивчали дану проблематику, а саме: А. Абдуллаєва, О. Александренка, Ю. Александрова, Ю. Антоняна, О. Бандурки, В. Василевича, Н. Веселовської, П. Воробя, Н. Горб, І. Даньшина, С. Денисова, О. Джужі, В. Дзюби, А. Закалюка, В. Захаревського, А. Зелінського, І. Карпеця, І. Ковтонюка, О. Колба, І. Копотуна, М. Коржанського, М. Корнієнка, О. Костенка, А. Крикунова, В. Кудрявцева, О. Кузнецова, В. Кузнецова, А. Ландіної, В. Максимової, М. Мельника, А. Небитова, В. Осалчого, Л. Ростомян, А. Савченка, Д. Сафонова, О. Гарана, О. Тихонової, Л. Філіппової, М. Хавронюка, Е. Харіної, В. Шакуна, В. Шурухнова та інших (загалом – 193 найменувань) (с. 250-267). Як видно з аналізу цього переліку, під час дослідження автор спирався на фундаментальні дослідження науковців кінця ХІХ – початку ХХ століття, радянської доби, а також сучасних вчених-кримінологів. Автор звернувся не лише до праць вітчизняних науковців, а й висвітлив проблему в світлі зарубіжного досвіду, що допомогло провести порівняльний аналіз та виділити позитивні моменти, які можна застосувати у нашій державі при удосконаленні діяльності правоохоронних органів щодо протидії вандалізму. Більше того, в дисертації вивчена та проаналізована періодична література, присвячена даній проблематиці, що свідчить про спробу синтезувати поряд з загальноприйнятими поняттями новітні підходи до запобігання злочинам вандалізму спрямованості.

Суттєвою є також емпірична база проведеного дослідження, яку складають статистичні звіти про кримінальні правопорушення за 2014–2018 роки; про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, за 2016–2018 роки; аналітичні матеріали Національної поліції України та Генеральної прокуратури України; матеріали кримінальних проваджень за 2014–2018 роки за ст. 178, 179, 180, 252, 297, 298, 298-1, 338, 432, 436-1 КК України тощо (с. 22).

Окремо слід відмітити проведене автором анкетування, у якому взяли участь 800 респондент, серед яких працівники територіальних органів Національної поліції України та пересічні громадяни. При цьому дисертантом було розроблено окремі анкети для кожної групи респондентів, що дозволило отримати максимально точні результати та на їх основі сформулювати практичні рекомендації. Корисним є те, що отримані дані відображені у зведених даних результатів опитування, які містяться у додатках до дисертації (Додатки Б-В).

Наукова та практична значущість отриманих результатів підтверджена відповідними актами впровадження та полягає в тому, що сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції використовуються: по-перше, у нормотворчій діяльності (під час розроблення нових і внесення змін до нормативно-правових актів, що визначають концептуальні засади запобігання вандалізму); по-друге, у правозастосовній діяльності (у процесі вдосконалення практичної діяльності суб'єктів, на яких покладається реалізація заходів запобігання вандалізму, їх взаємодії між собою та з громадськістю); по-третє, у науково-дослідній діяльності (для подальшого розвитку кримінологічної теорії з метою поглиблення теоретичного розроблення питань, пов'язаних із кримінологічною характеристикою вандалізму, а також проведення комплексних досліджень проблем профілактики злочинів, що посягають на громадський порядок і суспільну мораль); по-четверте – в освітньому процесі (під час розроблення навчальних програм з підготовки та підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів, підготовки відповідних

розділів підручників, навчальних посібників і методичних рекомендацій з питань профілактики злочинів, а також викладання таких навчальних дисциплін і спецкурсів, як «Кримінологія», «Кримінологія та профілактика злочинів», «Кримінальне право», «Особливості кваліфікації окремих видів злочинів», «Актуальні проблеми кримінального права»). З позитивного боку слід відмітити той факт, що практична значимість результатів дослідження підтверджена відповідними актами, які містяться у додатках (Додаток Д).

Наукові положень, висновки та рекомендацій дисертації достатньо повно викладені в авторефераті та опублікованих працях. Автореферат дисертації відповідає її змісту та повністю відображає основні положення і результати дослідження. Дисертацію та автореферат оформлено відповідно до встановлених ВАК України вимог.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані в дисертаційному дослідженні, досить повно викладено в 12 опублікованих автором працях. Їх зміст, викладений у наукових фахових виданнях та оприлюднений на науково-практичних конференціях, відповідає тексту дисертації, зокрема:

1) положення підрозділу 1.1. «Вандалізм в Україні як об'єкт кримінологічного дослідження: поняття, ознаки, сутнісні характеристики» знайшли своє відображення в наукових статтях «Основні ознаки та сутнісні характеристики вандалізму як складної кримінологічної категорії», «Поняття і сутність вандалізму як об'єкту кримінологічного дослідження», а також у тезах доповіді на тему «Вандалізм як різновид девіантної поведінки»;

2) основні положення підрозділу 1.2. «Мотиви сучасного вандалізму» відображаються в тезах доповіді на тему «Мотиваційна сфера сучасного вандалізму», «Хуліганський та корисливий вандалізм: тотожність і принципові відмінності» та «Ідеологічний вандалізм та особливості його виявів у сучасних умовах»;

3) положення та висновки підрозділу 1.3. «Класифікація вандалізму» повною мірою висвітлені в науковій статті «Класифікація вандалізму: традиційні підходи та сучасне розуміння», а також у тезах

доповіді на тему «Форми вираження та способи вчинення вандалізму: поняття, співвідношення та класифікація» та «Особливості предмета посягання сучасного вандалізму»;

4) основні положення підрозділу 2.1. «Кримінально карані вияви вандалізму: поняття, система та підстави криміналізації» повною мірою висвітлюються в науковій статті «Підстави та межі криміналізації вандалізму у сучасних умовах»;

5) положення підрозділу 2.2. «Стан, динаміка і тенденції вандалізму в Україні» викладені у тезах доповіді на тему «Вандалізм: актуальні тенденції сьогодення»;

6) положення та висновки підрозділу 3.1. «Детермінанти вчинення вандалізму в Україні» відображені в науковій статті «Загальні засади класифікації основних детермінант вандалізму».

Оформлення дисертації та автореферату дисертації

Доброскока А.Ю. відповідає тим вимогам, які висуваються до такого роду робіт. Зокрема, слід відмітити, що структурно дослідження побудовано логічно, розділи і підрозділи взаємопов'язані між собою.

Вибрана структура дисертації дозволила автору послідовно і системно проаналізувати широкий спектр питань які стосуються діяльності правоохоронних органів щодо запобігання вандалізму. При розбитті розділів основного тексту на підрозділи автором дотримані правила пропорційності, непересіченості, взаємовиключення і неперервності. Автор послідовно виклав матеріал, в основному правильно співвідносячи загальні та конкретні питання, сформулював необхідні наукові дефініції.

Мета і завдання, визначені автором у вступі, відповідають змісту дослідження та загальним висновкам, а всі висновки та рекомендації, зроблені автором, об'єднані провідною ідеєю – підвищення ефективності правоохоронної діяльності у сфері запобігання вандалізму.

В цілому дисертаційне дослідження виконане на належному рівні.

Разом з тим, аналіз дисертації та автореферату дисертації дає підстави зробити наступні зауваження та рекомендації:

По-перше, дисертанту варто було більше уваги приділити документальному оформленню зроблених ним висновків. У першу чергу, це стосується пропозицій про внесення змін і доповнень до КК України щодо встановлення кримінальної відповідальності за вандалізм та КУпАП щодо закріплення адміністративної відповідальності за дрібний вандалізм. Практична значимість проведеного дослідження значно підвищилась, якби автор розробив конкретні пропозиції з даного питання та оформив їх у вигляді відповідного законопроекту.

По-друге, в рамках дослідження основних напрямів удосконалення роботи суб'єктів протидії вандалізму, як складової спеціальної профілактики вандалізму, дисертант акцентує увагу на існуванні численних проблем у сфері співробітництва правоохоронних органів з громадськими організаціями та населенням з даного питання (с. 220). Водночас, більше уваги необхідно було приділити обґрунтуванню шляхів усунення таких проблем, а також визначенню способів підвищення ефективності такого співробітництва.

По-третє, дисертант, на мою думку, не достатньо уваги приділив дослідженню такого актуального на сьогодні напрямку профілактики вандалізму, як інформаційне забезпечення.

По-четверте, дисертант, на мою думку, не в повній мірі розкрив кримінологічну характеристику вандалізму. Як відомо, одним із елементів такої характеристики є жертва злочину. Водночас, віктимологічна сторона вандалізму в дисертації майже не досліджується.

Підсумовуючи викладене, необхідно зазначити, що наведені вище критичні зауваження та рекомендації стосуються дискусійних питань, певної неповноти та непослідовності розгляду окремих питань теми дисертації і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, яке має науково-теоретичне і практичне значення, містить наукові положення, які являють нові підходи до вирішення конкретного наукового завдання і сприяють підвищенню ефективності діяльності правоохоронних органів у сфері запобігання та протидії вандалізму.

Таким чином, можна зробити загальний висновок, що дисертаційне дослідження Доброскока Андрія Юрійовича на тему «Кримінологічна характеристика та запобігання вандалізму в Україні» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», а її автор заслуговує на присвоєння йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

**Офіційний опонент:
старший слідчий СВ
Кропивницького ВП ГУНП
в Кіровоградській області
кандидат юридичних наук**

І. М. Ткаченко